

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Альгин А.П. Риск и его роль в общественной жизни / А.П. Альгин.-, М. : Мысль, 1989. -С. 187.
2. Вишняков Я.Д. Управление обеспечением безопасности предприятий: экономические подходы [Текст] / Я.Д.Вишняков, С.А Харченко // Менеджмент в России и за рубежом, 2001.-№5.
3. Дейнека О.С. Экономическая психология. / О.С. Дейнека // Издательство С.-Петербургского университета, 2000. С. 49.
4. Духов В.Е. Экономическая разведка и безопасность бизнеса [Текст] / В.Е.Духов.-К.: ИМСО МО Украины, НВФ «Студцентр», 1997.-175с.
5. Иванов А. Экономическая безопасность предприятия [Текст] / А.Иванов, В. Шлыков.-М., 2005.-265с.
6. Клейпер Г.Б. Предприятия в нестабильной экономической среде: риски, стратегия, безопасность./ Г.Б. Клейпе. - М.: Экономика, 1994.
7. Корнилова Т.В. Психология риска и принятия решений: Учебное пособие для вузов / Т.В. Корнилова.- М. : Аспект Пресс, 2003. С. 126-148.
8. Корнилова Т.В. Диагностика «личностных факторов» принятия решений / Т.В. Корнилова // Вопросы психологии, 2004. № 6. С. 99-109(а).
9. Малахов С.В. Основы экономической психологии. / С.В. Малахов. - М., 1992.
10. Солнцева Г.Н. Риск как характеристика действий субъекта. / Г.Н.Солнцева, Т.В. Корнилова . - М., 1999. С. 79.
11. Тихомиров О.К. Принятия решения как психологическая проблема // Проблемы принятия решения. / О.К. Тихомиров. - М., 2006. С. 77-81.
12. Шлыков В.В. Экономическая безопасность предприятия (факторы влияния, анализ необходимости) [Текст] / В.В. Шлыков// Машиностроитель.-1995.-№1.-С.31-34.
13. Экономическая безопасность предприятия в условиях кризисного развития [Текст]: учеб. пособие / под ред. М.А.Бендикова.-К.: Книж. вид-во НАУ, 2007.-435с.
14. Kahneman D. Choices, volues an frames / D. Kahneman, A.Tversky // American Psychologist. 1984, Vol 39, pp. 291-347.

Аннотация. В статье исследуется понятие риска в экономических и психологических науках и обосновывается необходимость рассмотрения психологических рисков в системе обеспечения экономической безопасности.

Ключевые слова: ризик, загроза, психологічні ризики, економічна безпека.

Summary. The article will explore the concept of risk in the economic and psychological sciences and substantiates the need to consider psychological risks in the system of economic security

Keywords: risk, psychological risk , economic security.

Рецензент к.э.н., доцент УкрГАЗТ Сухорукова Т.Г.

Эксперт редакционной коллегии к.э.н., доцент УкрГАЗТ Якименко Н.В.

УДК 339.008.8

УКРАЇНОАФРИКАНСЬКІ ВІДНОСИНИ: ПІСЛЯ КРИЗОВЕ ВІДНОВЛЕННЯ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ЕКОНОМІЧНОГО ПАРТНЕРСТВА

Гасім Салах, к.е.н., доцент (МСУ)

У статті виявлені особливості функціонування та розвитку українськоафриканських відносин з проблем економічної співпраці та запропоновані концептуальні заходи щодо їх покращення і раціоналізації.

Ключові слова: українськоафриканські відносини, світова економіка, зовнішньоекономічні зв'язки, африканський ринок.

Постановка проблеми та її зв'язок з науковими та практичними завданнями. Під час світової кризи в зовнішньоекономічних відносинах України відбулося закономірне зниження активності за всіма напрямками економічних відносин зі світовою економікою, яке останнім часом змінилося поживленням разом із економічним зростанням. Наразі, як і більшість країн світу, Україна, демонструє поступове економічне зростання: за даними Держкомстату у 2011 році зріст реального

ВВП України склав 5,2% [5]. Африканський континент останнім часом також засвідчує відновлення після глобальної світової кризи, за попередніми розрахунками Міжнародного валютного фонду в 2011 році в Африці прогнозується 5,2% зростання, що є вищим ніж середнє значення у світі (4,2%) [7]. За цих обставин актуальності набирає питання про те як перетворити поточні відновлення в новітній виток розвитку україно-африканських відносин.

Серед торгово-економічних партнерів України Африка не займає надто вагомого місця, проте освоєння африканських ринків є дуже важливим з огляду на те, що протягом 2006-2010 рр. зовнішньоторговельний баланс України був негативним: у 2006 році він становив 2,884 млрд дол. США, а в 2010 році негативне сальдо досягло вже 3,026 млрд дол. На цьому фоні постійно позитивний торговий баланс з Африкою виглядає дуже привабливо і нагадує про необхідність розширювати ринки збуту і збільшувати український експорт. Зважаючи на це можна говорити про невичерпаність наукової проблематики щодо україно-африканського співробітництва, якій проте приділяється недостатньо уваги в сучасній економічній літературі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематикою українсько-африканських відносин з питань економічного в українській економічній науці присвятили свої праці: Булатов А.С., Гасім С, Кулініч М.А. Філіпенко А.С. та інші автори [1, 2, 4, 8].

Мета статті. Втім новітні реалії потребують оновлення досліджень, тому метою даної статті був обраний аналіз особливостей торговельно-економічного співробітництва України з країнами

Африки в умовах після кризового відновлення, та визначення зовнішньоекономічних перспектив України в побудові африканського вектору співробітництва.

Виклад основного матеріалу дослідження. Аналізуючи зовнішню торгівлю України з країнами Африки слід відзначити, що експорт України до африканських країн залишався відносно стабільним у період з 1996 р по 2010 р і його доля серед інших країн коливалася в діапазоні 3-7%. Щодо імпорту, то його доля протягом всього періоду складала 1-2% в географічній структурі імпорту України (табл. 1) [5].

Також слід зазначити, що протягом всього періоду сальдо зовнішньої торгівлі товарами в країнами Африки залишалось позитивним, хоча загальні показники був від'ємним. Товарообіг більш ніж на 80% складається з українського експорту.

Динаміка зовнішньоторговельних відносин України з Африкою відповідає загальній тенденції розвитку світового господарства (рис. 1): спостерігається зростання основних зовнішньоторговельних показників українсько-африканських відносин, яке досягає піку у 2008 році з подальшим глибоким падінням за результатами 2009 року та поступовим поживленням у 2010 році [5].

Таблиця 1

Зовнішня торгівля України товарами з країнами Африки
(млн.дол. США)

	Експорт	% від загального експорту	Імпорт	% від загального імпорту	Сальдо	Товарообіг
2006	2373,7	0,9	413	0,2	1960,7	2786,7
2007	2792	1,4	673,1	0,4	2118,9	3465,1
2008	3902,4	2,4	1559,1	1,3	2343,3	5461,5
2009	2627,8	1	617,6	0,2	2010,2	3245,4
2010	3018,7	1,5	874,4	0,5	2144,3	3893,1

Розраховано за даними Держкомстату України [5]

Попередні дані Держкомстату за 2011 рік також свідчать про збереження стабілізаційних тенденцій в україноафриканській зовнішній торгівлі: за 11 місяців 2011 року товарообіг України із

Африкою склав 3818828,7 тис. дол. США, що складає біля 98% товарообігу 2010 року (рис. 1) [5].

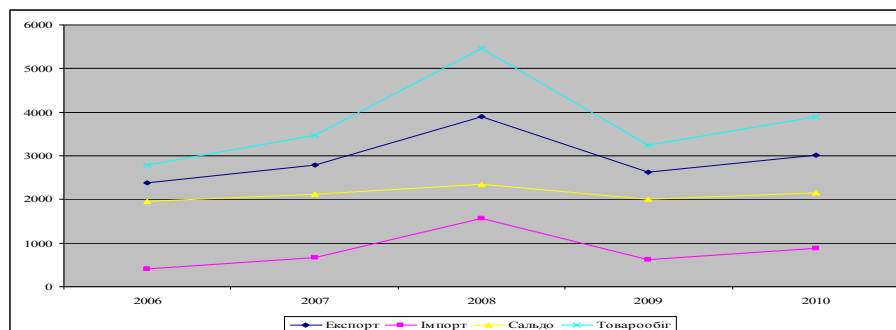

Рис. 1. Динаміка основних зовнішньоторговельних показників українсько-африканських відносин за період з 2006 по 2010 рр.

Основними споживачами українських товарів з усіх країн Африки є Єгипет (21%), Туніс (4,3%), Марокко (4%), Нігерія (4%), Алжир (3,5%). Головними торговими партнерами за імпортом виступають Гана, Єгипет, Кот-д'Івуар, Малаві та ПАР, проте навіть їх частка в українському імпорті є незначною.

Товарна структура України до африканських країн різноманітна, в ній наявні продукція металургії, зерно (пшениця, ячмінь), олія, автомобілі, вагони, дорожня техніка, медикаменти, комплектуючі до різноманітної техніки, в т.ч. військової. Водночас Україна надає країнам Африки різноманітні послуги: геологорозвідувальні роботи, послуги військово-технічного характеру, прокладання шляхів, різні види промислового будівництва.

Така різноманітність товарів і послуг пояснюється тим, що загалом для ринків африканських країн характерні висока споживча місткість та надзвичайно диференційований попит, який відповідає українським пропозиціям. Проте затребуваність українських товарів за країнами Африка також диференційована. Якщо продукцію металургії та зерно споживають майже всі африканські країни, то цільовими споживачами високотехнологічних українських товарів є лише низка країн, серед яких слід виокремити Алжир та Лівію, як найбільших покупців [1, 2].

Для українських товаровиробників, які мають певні труднощі в реалізації продукції обробної промисловості, особливо важливим завданням є утвердження на сталих ринках збуту не сировини, а промислових виробів з високою часткою доданої вартості.

Через це українським виробникам варто глибоко вивчати африканський ринок, враховуючи його специфіку та динаміку. Однак вивчення африканських ринків українськими товаровиробниками є не єдиною потребою, необхідно залучення державних органів та служб до процесу просування української продукції з високою часткою доданої вартості.

Їхня участь є також важливою у довершенні товарної структури імпорту України із африканських країн. За сучасним станом головними статтями імпорту до України є товарна група «руди та концентрати алюмінієві», яку складають переважно боксити. Також важливими статтями українського імпорту з Африки є какао-боби та какао-продукти, кава, банани, тютюнова сировина. Україна зацікавлена в імпорті багатьох видів товарів з країн Африки, оскільки цей континент є світовим лідером за багатьма видами природних ресурсів.

Як свідчать дані Держкомстату на сьогодні найбільшими країнами-постачальниками африканських товарів в Україну є Гана, Габон та Південна Африка (рис. 2). При цьому у 2008 році ці три країни засвідчили пікові обсяги постачань до України, що пояснюється інтенсивним розвитком будівельної та суміжних галузей напередодні кризи. Помітним є також внесок Гвінеї, Єгипту та Кот-Д'Івуару в український імпорту з Африки, постачання інших африканських країн до України не значні [5].

Стосовно торгівлі послугами, слід зазначити, що вона складає близько 5% від обігу товарів між Україною та африканським континентом. При цьому як і в випадку із обігом товарів, в структурі торговельного обігу послуг переважає український експорт, частка якого коливається на рівні 70-80%.

Найбільшими споживачами українських послуг виступають Єгипет, Лівія, Сейшели, Нігерія, Алжир, Марокко, Південна Африка, Лівія та Туніс (рис. 3), при цьому лідерами серед них є Єгипет та Лівія [5].

Єгипет є також безумовним лідером серед африканських країн щодо надання послуг Україні (рис. 4), передусім туристичних. На фоні цієї країни слабо відзначаються послуги Південної Африки, Алжиру і Тунісу та майже не помітні або зовсім відсутні послуги інших африканських країн [5].

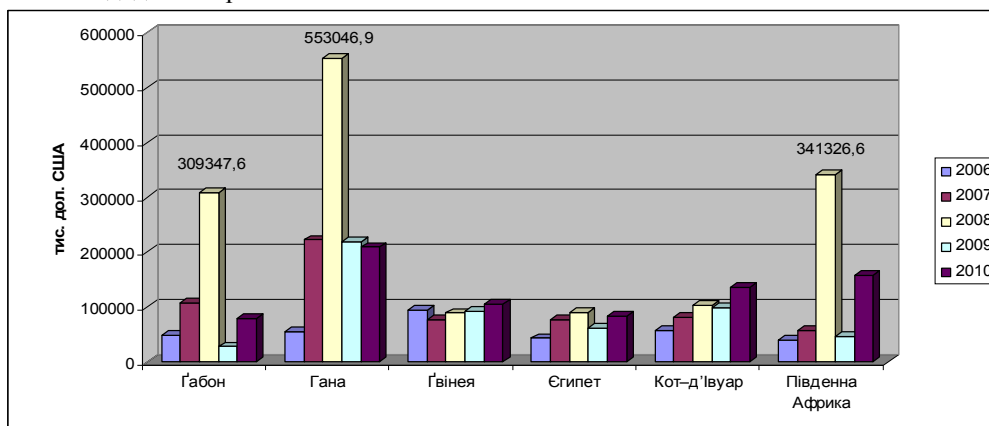

Рис. 2. Головні країни-постачальники африканських товарів в Україну у 2006-2010 роках

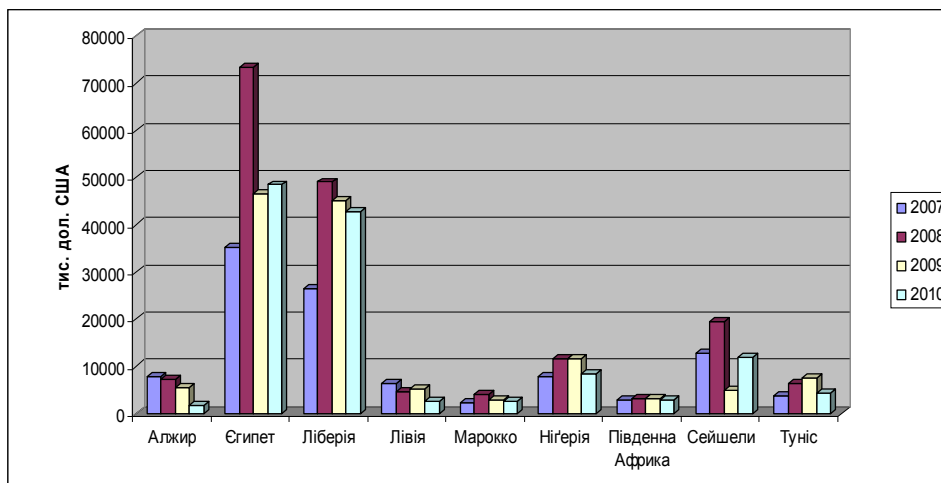

Рис. 3. Найбільші споживачі українських послуг в Африці у 2007-2010 роках

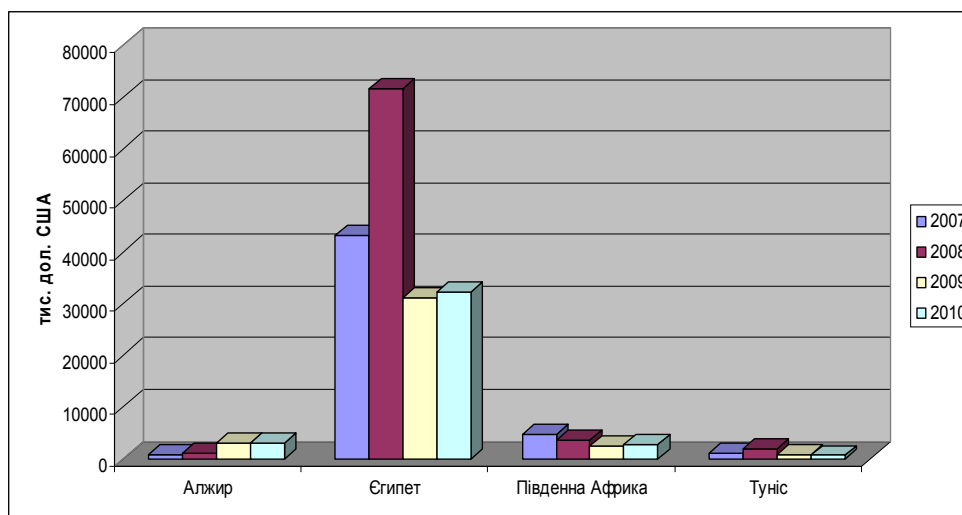

Рис. 4.- Найбільші країни-постачальники послуг в Україну на африканському континенті у 2007-2010 роках

Розглядаючи потенційні можливості африканських країн, що становлять інтерес для України, потрібно брати до уваги досягнення деяких з них в окремих галузях.

Так значний інтерес для України мають такі африканські товари як мінеральна сировина та деякі види продукції обробної промисловості.

Африка має також велике значення для розвитку шляхів морського й повітряного сполучення України з іншими континентами [4, 8].

Поступальне входження України як повноправної учасниці політичних, економічних та інформаційних процесів в нову глобальну систему міжнародних відносин в усіх її вимірах обумовлює необхідність подальшої інтенсифікації та поглиблення політичного та торговельно-економічного співробітництва з країнами Африки.

Африка є перспективним напрямком зовнішньоекономічної політики України. Об'єктивно існує низка чинників, що визначає перспективність африканоукраїнської співпраці:

- орієнтацією більшості країн регіону на продукцію: як промислову, так і широкого вжитку, яка традиційно закуповувалася в колишньому СРСР;

- готовність купувати товари більш низькою вартістю, при більш дешевих цінах;

- наявністю в регіоні широкого асортименту мінеральної сировини міжнародного значення: нафти, газу, кобальту, міді, свинцю, цинку, олова, вольфраму, золота, хромітів, марганцю, ванадію, алмазів і т.д.;

- провідне місце в африканському експорті продукції, нестача якої спостерігається в Україні: кава, какао-боби, чайний лист, цитрусові.

Серед зазначених чинників головною визначальною обставиною, що сприяє закріпленню України в Африці, є той факт, що економіка багатьох країн цього регіону будувалася за безпосередньої участі колишнього Радянського Союзу і традиційно орієнтована на товари, у тому числі українського виробництва.

Здійснення України і країнами Африки на довгостроковій основі комплексу заходів та направлення на удосконалення механізму державного регулювання відносин, у тому числі нормативно-правових, досягнення істотного прогресу в співробітництві провідних галузей національних економік і росту взаємного товарообігу [6].

Умовою реалізації потенційних можливостей торговельно-економічних відносин і співробітництва є розробка та впровадження концепції зовнішньоекономічних відносин України з країнами Африки. Першочерговими завданнями цієї концепції доцільно визнати розвиток співробітництва з африканськими країнами-постачальниками насамперед енергетичної сировини - нафти і газу.

Серед механізмів впровадження цієї концепції важливо зазначити розвиток української економічної дипломатії на африканському континенті. Як зазначають фахівці українська економічна дипломатія багато в чому неконкурентоспроможна в порівнянні з західними через відсутність належного фінансування [3, 7]. Тому сьогодні мова йде про існування зовнішньоекономічної політики втрачання Африки з боку України, адже в конкурентних умовах глобальної економіки бездіяльність дорівнюється до втрачання. Як зазначає професор О. Шаров: «можливість, упущена нашими економічними дипломатами, негайно використовується представниками країн, які можуть надати аналогічну продукцію або послуги: літаки, ракети, металопродукцію, зерно, будівельні роботи, нанотехнології» [3, 7].

Висновок. Таким чином, на сьогодні африканський зовнішньоекономічний вектор України залишається дещо уповільненим та невизначеним, та потребує не лише теоретичних розробок, а і практичних механізмів та дій з боку держави. Тому

Анотація. В статті виявлені особливості функціонування і розвитку українськоафриканських відносин по проблемам економічного співробітництва і пропонуються концептуальні заходи по їх удосконаленню і раціоналізації

Ключеві слова: українськоафриканські відносини, світова економіка, зовнішньоекономічні зв'язки, африканський ринок.

Summary. In article features of functioning and development of the ukrainian-african relations on problems of economic cooperation are revealed and conceptual actions on their improvement and rationalization are offered.

Keywords: ukrainian-african relations, world economy, foreign economic relations, African market.

перспективи подальших досліджень пов'язані, перш за все, з визначенням зазначених механізмів, як у континентальному вимірі, так і окремо для кожного африканського партнера України. Вагомим чинником реалізації потенційних можливостей торговельно-економічних відносин і співробітництва є розробка та впровадження концепції зовнішньоекономічних відносин України з країнами Африки. Це дасть змогу визначити ефективний напрямок розвитку співробітництва України з африканськими країнами-постачальниками.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Булатов А.С. Мировая экономика: учеб. пособ. / А.С. Булатов. – М: Юристъ, 2003. - 734 с.
2. Гасім С. Африканські країни у системі світового господарства та їхнє економічне співробітництво з країнами Європейського Союзу: монографія / С. Гасім, М.Ю. Рубцова. – Х.: Екограф, 2009. – 140 с.
3. Економічна дипломатія України не витримує конкуренції. - Режим доступу до журн.: <http://www.epravda.com.ua/news/2009/07/11/199251/>
4. Кулініч М.А. Африканський вектор зовнішньоекономічної політики України, Україна і світове господарство: взаємодія на межі тисячоліть: монографія / М.А. Кулініч, М.Ю. Рубцова. – К.: Либідь, 2002. – 567 с.
5. Офіційний сайт Державної служби статистики України [Електронний ресурс].- Режим доступу <http://www.ukrstat.gov.ua>
6. Співробітництво з африканськими країнами, декабрь 2003 – январь. [Електронний ресурс]. - Режим доступу до журн.: <http://www.stpp.org.ua/magazine.php?id=43&story=78>
7. Офіційний сайт African Development Bank Group [Електронний ресурс]. - Режим доступу до журн.: <http://www.afdb.org/en/knowledge/publications/africa-competitiveness-report/>
8. Філіпенко А.С., Україна і світове господарство: навч. посіб. / А. С. Філіпенко. - К.: Либідь, 2002, - 470 с.

Рецензент к.е.н., доцент ХНЕУ Нескородєва І.І.
Експерт редакційної колегії к.е.н., доцент УкрДАЗТ Назаренко І.Л.